

divinis laudibus supernæ illius ac perpetuæ civitatis non deerit sempiterna confessio tantæ felicitatis. Ipsi enim civitati, cui alius Psalmus cantat : « Gloriosa dicta sunt de » te, civitas Dei¹ : » ipsi sponsæ Christi, ipsi reginæ filiæ regis, et conjugii regis ; quia principes ejus sunt memores nominis ejus in omni generatione et generatione, id est, quandiu transeat hoc sæculum, quod multis generationibus agitur, gerentes pro illa charitatis curam, ut de isto sæculo liberata in æternum Deo conregnet ; propter hoc eidem ipsi confitebuntur populi in æternum, conspicuis et manifestis illis cordibus omnium perfecta charitate luminosis, ut se universam plenissime noverit, quæ hic in multis suis partibus occulta sibi est. Unde admonemur ab Apostolo nihil ante tempus judicare, donec veniat Dominus, et illuminet abscondita tenebrarum, et manifestet cogitationes cordis, et sit laus unicuique a Deo². Ipsa enim sancta civitas sibi quodam modo confitebitur, cum populi ejus quibus constat, ipsi civitati confitebuntur in æternum ut ex nulla parte se lateat, nullo in se existente cujus aliquid lateat.

ENARRATIO

IN PSALMUM XLV.

Sermo ad plebem.

JAM Charitati Vestræ quædam sicut notissima loquimur, in quibus immorari non debemus : quia ea quæ scitis, breviter commemorari debent. Filios Core nos esse intel-

¹ Psal. LXXXVI, 3. — ² I Cor. IV, 5.

ligamus. Commemoro enim vos scientes, Core interpretari calvitium ; Dominumque nostrum, quoniam in Calvariæ loco crucifixus est¹, adduxisse sibi multos, tanquam illud granum, quod nisi mortificatum esset, solum remaneret²; et eos qui adducti sunt, appellatos filios Core hoc in mysterio. Cæterum fuerunt nescio qui filii Core illo tempore, quando ista cantabantur³ : sed spiritus nos vivificare debet⁴, non littera velare⁵. Nos ergo hic intelligamus, et videre si ea quæ sequuntur, id est, quæ habet Psalmi ipsius contextus, congruunt nobis : et invenimus hic nos, si tamen inhæreamus membris ejus, cujus corporis caput in cœlo est, ex illa passione ascendens, ut eos qui in humilitate jacebant, secum in ubertate adducat, fructum ferentes in tolerantia. Dictum est autem, « In finem pro » filiis Core, pro occultis, Psalmus⁶. » Occultum est ergo : sed ille ipse qui in Calvariæ loco crucifixus est, nostis quia velum discidit, ut templi secreta patescerent⁷. Proinde quia crux Domini nostri clavis fuit, quia clausa aperirentur : credamus affuturum eum nobis, ut ista occulta revelentur. « In finem » quod habet, semper Christum intelligere debemus. « Finis enim Legis Christus, ad justitiam omni credenti⁸. » Finis autem dicitur, non quia consumit, sed quia perficit. Nam finitum cibum dicimus qui manducabatur, et finitam tunicam quæ texebatur : illud ad consumptionem, hoc ad perfectionem. Quia ergo ultra quo tendamus non habemus, cum ad Christum pervenerimus, ipse cursus nostri finis dicitur. Nec putare debemus, quia cum ad illum pervenerimus, aliquid amplius debemus niti ut et ad Patrem perveniamus. Hoc enim putavit et Philippus, cum ei dixit : « Domine, ostende

¹ Matth. XXVII, 33. — ² Joan. XII, 24. — ³ I Paral. XXVI, 1. — ⁴ 2 Cor. III, 6. — ⁵ Forte *necare*. — ⁶ Psal. XLV, 1. — ⁷ Matth. XXVII, 51. — ⁸ Rom. X, 4.

» nobis Patrem, et sufficit nobis. » Cum dicit, « Sufficit » nobis, » finem quærit satietatis et perfectionis. Et ille, « Tanto, inquit, tempore vobiscum sum, et non cognovistis me? Philippe, qui videt me, videt et Patrem¹. » In illo ergo habemus Patrem, quia ipse in Patre, et Pater in ipso, et ipse et Pater unum sunt².

II. Quid igitur hic admonet qui cantat, ubi vocem nostram agnoscere debemus, si tamen hujus vocis affectum habemus? « Deus noster refugium et virtus³. » Sunt quædam refugia ubi non est virtus, quo quisque cum fugerit, magis infirmatur quam confirmetur. Confugis, verbi gratia, ad aliquem in sæculo magnum, ut facias tibi potentem amicum; refugium tibi videtur. Tanta tamen hujus sæculi incerta sunt, et ita potentum ruinæ quotidianæ crebrescunt, ut cum ad tale refugium perveneris, plus ibi timere incipias. Antea enim causæ tuæ tantum timebas: cum vero ad talem refugeris, et de illo tibi timebis. Multi enim cum ad talia refugia confugissent, cadentibus illis ad quos confugerant, et ipsi quæsiti sunt: quos nemo quæreret, si non ad talia confugissent. Non est refugium nostrum tale, sed refugium nostrum virtus est. Cum illuc confugerimus, firmi erimus.

III. « Adjutor in tribulationibus quæ invenerunt nos » nimis⁴. » Multæ sunt tribulationes, et in omni tribulatione ad Deum confugiendum est: sive sit tribulatio in re familiari, sive sit in salute corporis, sive de periculo charissimorum, sive de aliqua re ad hujus vitæ sustentaculum necessaria, omnino aliud refugium non debet esse homini christiano quam Salvator ejus, quam Deus ejus, quo cum confugerit, fortis sit. Non enim ipse in se fortis erit, aut sibi ipse fortitudo erit: sed ille illi fortitudo erit, qui refugium ejus factus est. Verumtamen, Charissimi, inter

¹ Joan. xiv, 8, 9. — ² Id. x, 30. — ³ Psal. xlv, 2. — ⁴ Ibid. 3.

omnes tribulationes humanæ animæ, nulla est major tribulatio quam conscientia delictorum. Namque si ibi vulnus non sit, sanumque sit intus hominis quod conscientia vocatur; ubicumque alibi passus fuerit tribulationes, illuc confugiet, et ibi inveniet Deum. Si autem ibi requies non est propter abundantiam iniquitatis, quoniam et ibi Deus non est; quid facturus est homo? quo confugiet, cum cœperit pati tribulationes? Fugiet ab agro ad civitatem, a publico ad domum, a domo in cubiculum, et sequitur tribulatio. A cubiculo jam quo fugiat non habet, nisi in interius cubile suum. Porro si ibi tumultus est, si fumus iniquitatis, si flamma sceleris, non illuc potest confugere: pellitur inde; et cum inde pellitur, a se ipso pellitur. Et ecce hostem suum invenit, quo confugerat: se ipsum quo fugiturus est? Quocumque fugerit, se trahit post se; et quocumque talem traxerit se, cruciat se de se. Ipsæ sunt tribulationes quæ inveniunt hominem nimis: acerbiores enim non sunt: tanto non sunt acerbiores, quanto non sunt interiores. Videte, charissimi, cum ligna dejiciuntur et probantur a fabris, aliquando in superficie videntur quasi læsa et putria: faber autem inspicit tanquam medullam interiorum ligni, et si sana interiorum ligna cognoverit, promittit ea in ædificio duratura; nec valde erit de superficie læsa sollicitus, quando id quod interiorum est sanum renuntiat. Porro homini interiorum conscientia non invenitur: quid igitur prodest, si quod est exteriorum sanum est, et putrefacta est medulla conscientiæ? Arctæ istæ, et vehementes omnino, et sicut Psalmus ipse ait, nimis tribulationes sunt: tamen et in his adjutor factus est Dominus dimittendo peccata. Iniquorum enim conscientias non sanat nisi indulgentia. Si enim magnas tribulationes habere se dicit debitor fisci confessus, et intuens angustias rei familiaris suæ, cum se videt non posse esse solvendo, propter

imminentes omni anno compulsos, tribulationes magnas se pati dicit, nec usquam respirat nisi in spe indulgentiæ rerum terrenarum : quanto magis debitor pœnarum de abundantia delictorum, quando reddet quod debet de mala conscientia, quando si reddiderit ipse perit? Hoc enim debitum reddere, pœnas luere est. Restat ergo ut de ipsius indulgentia securi esse possimus : si tamen accepta indulgentia non rursus ad debita contrahenda redeamus.

IV. Isti ergo filii Core fortasse intelliguntur esse illi, quibus locutus est Petrus in Actibus Apostolorum, cum intenti facti essent ad mirabilia adventus Spiritus sancti, cum omnes in quos venerat, linguis omnibus loquerentur¹. Annuntiavit enim illis Christum, eum qui tanta potuisset mittendo Spiritum sanctum. Illi quem ipsi crucifixerant manibus suis, cogitantes quam contemptibilis esset, cum ab eis occideretur, quam altus et excelsus apud Deum factus esset, qui Spiritu sancto idiotas impleret, et linguas infantium faceret disertas, compuncti corde, dixerunt, « Quid faciemus? » Istæ erant nimix tribulationes, quæ illos invenerant. Non enim ipsi invenerunt peccata sua, sed inventa in eis eunt commemoratione Apostolorum. Ideo invenerunt illos tribulationes, non ipsi invenerunt tribulationes. Nam quando sine alicujus admonitione ipse homo considerat factum suum, et rogat Deum, quid dicit? « Tribulationem et dolorem inveni, et nomen Domini invocavi². » Alia est ergo tribulatio quam tu invenis, alia quæ te invenit. In utraque tamen sive quæ te invenit, sive quam tu invenis, ut utramque depellat, ille rogandus est, qui est adjutor in tribulationibus. Nam et ille cum inveniret, hoc dixit, « Et nomen Domini invocavi : » et hi in tribulationibus, a quibus se inventos esse dixerunt, hoc dixerunt : « Deus noster refugium et virtus, ad-

¹ Act. II, 4. — ² Psal. cxiv, 3.

» jutor in tribulationibus quæ invenerunt nos nimis. » Sed quia adjutor factus est, unde factus est? « Compuncti, » inquit, corde dixerunt: Quid faciemus¹? » Tanquam magna desperatione. Ille tantus est, quem nos occidimus, nos ubi erimus? Et Petrus, « Agite pœnitentiam, et baptizetur unusquisque vestrum in nomine Domini nostri Jesu Christi, et dimittuntur vobis peccata vestra². » Nihil enim hoc peccato gravius cogitare potuerunt. Quod gravius peccatum ægri, quam medici interfectio? Quid gravius potest æger facere, quam si medicum suum occidat? Cum hoc dimittitur, quid non dimittitur? Ab illo ergo cui dictum est: « Refugium et virtus, » acceperunt magnam securitatem. « Baptizetur unusquisque vestrum in nomine Domini nostri Jesu Christi : » in illius nomine quem occidistis, baptizamini, « Et dimittuntur vobis peccata vestra. » Medicum vel postea cognovistis, jam securi bibite sanguinem quem fudistis.

V. Denique accepta tanta securitate, quid dicunt? « Propterea non timebimus, cum conturbabitur terra³. » Paulo ante solliciti, subito securi, ex tribulationibus nimis in magna tranquillitate positi. Dormiebat enim illis Christus, ideo turbabantur : excitatus est Christus, sicut modo audivimus in Evangelio, imperavit ventis, et quieverunt⁴. Quoniam Christus in cujusque corde per fidem est, significatum est nobis, quia ejus cor tanquam navis in hujus sæculi tempestate turbatur, qui fidem suam obliviscitur : tanquam Christo dormiente turbatur; excitato autem Christo, fit tranquillitas. Denique et ipse Dominus quid ait? « Ubi est fides vestra⁵? » Excitatus Christus excitavit fidem : ut quod in navi factum erat, fieret in cordibus eorum. « Adjutor in tribulationibus, quæ invenerunt

¹ Act. II, 37. — ² Ibid. 38. — ³ Psal. XLV, 3. — ⁴ Matth. VIII, 24-26. —

⁵ Luc. VIII, 25.

» nos nimis : » id egit ut ibi esset tranquillitas magna.

VI. Videte ipsam tranquillitatem : « Propterea non timebimus ; cum conturbabitur terra , et transferentur montes in cor maris . » Tunc non timebimus . Quæramus montes translatos ; et si invenire potuerimus , manifestum est quia ipsa est securitas nostra . Dominus quippe dixit Discipulis , « Si habueritis fidem sicut granum sinapis , » dicetis monti huic : Tollere et mittere in mare , et fiet ¹. » Forte , « Monti huic , » de se ipso dixit ; dictus est enim mons : « Erit in novissimis temporibus manifestus mons Domini . » Sed iste mons super alios montes collocatus est : quia et Apostoli montes , portantes montem hunc . Ideo sequitur : « Erit in novissimis temporibus manifestus » mons Domini , paratus in cacumine montium ². » Transcendit ergo cacumina montium omnium , et in cacumine omnium montium collocatus est ; quoniam montes sunt annuntiantes montem . Mare autem significat hoc sæculum , in cujus maris comparatione tanquam terra videbatur gens Judæorum . Non enim idololatriæ amaritudine tegebatur , sed erat tanquam arrida , amaritudine Gentium tanquam mari circumdata . Futurum erat ut turbaretur terra , id est , illa ipsa gens Judæa ; et transferrentur montes in cor maris , id est ; primo ipse mons magnus paratus in cacumine montium . Deseruit enim gentem Judæam , et factus est in Gentibus ; translatus est de terra ad mare . Transferentibus quibus ? Apostolis , quibus dixerat : « Si habueritis fidem in vobis tanquam granum sinapis , dicetis » monti huic : Tollere et mittere in mare , et fiet : » id est , per fidelissimam vestram prædicationem fiet ut mons iste , hoc est , ego ipse prædicer in Gentibus , glorificer in Gentibus , agnoscar in Gentibus , et fiat quod de me prædictum est , « Populus quem non cognovi , servivit

¹ Matth. xvii , 19. — ² Isaï 1 , 2.

» mihi ¹. » Quando autem et illi montes translati sunt ? Et hoc indicet nobis Scriptura Dei . Quando Apostolus prædicabat Judæis , respuerunt verbum ; et ait apostolus Paulus , « Ad vos missi eramus , sed quia respuistis verbum Dei , imus ad Gentes ². » Translati sunt montes in cor maris . Vere enim Gentes crediderunt montibus , ut in corde maris essent montes illi : non sicut Judæi , de quibus dictum est : « Populus hic labiis me honorat , cor autem » eorum longe est a me ³. » Hoc enim et de Novo Testamento promittit Dominus per Prophetam dicens : « Dabo leges meas in cordibus eorum ⁴. » Hæ leges , hæc præcepta per Apostolos indita omnium Gentibus fidei et credulitati , montes dicti sunt translati in cor maris . Tunc nos non timebimus . Qui non timebimus ? Illi qui compuncti sumus corde , ne fieremus de numero reproborum Judæorum , tanquam ramorum fractorum . Crediderunt enim quidam illorum , et adhæserunt Apostolis prædicantibus . Timeant ergo illi quos deseruerunt montes : nos a montibus non recessimus ; et quando translati sunt in cor maris , secuti sumus .

VII. Quid jam sequitur ex eo quod translati sunt montes in cor maris ? Attendite , et videte veritatem . Hæc enim quando dicebantur , obscura erant , quia nondum contigerant : nunc autem quis jam facta non cognoscat ? Liber tibi sit pagina divina , ut hæc audias : liber tibi sit orbis terrarum , ut hæc videas . In istis codicibus non ea legunt , nisi qui litteras noverunt : in toto mundo legat et idiota . Quid ergo factum est , dum translati sunt montes in cor maris ? « Sonuerunt et turbatæ sunt aquæ ejus . » Quando prædicabatur Evangelium ⁵. « Quid est hoc ? Pe-

¹ Psal. xvii , 45. — ² Act. xiii , 46. — ³ Isaï. xxix , 13 , et Matth. xv , 8. — ⁴ Jerem. xxxi , 33 , et Hebr. viii , 10. — ⁵ *Subaud.* dixerunt.

» regrinorum dæmoniorum videtur iste annuntiatoresse¹ : hoc Athenienses. Ephesii autem quo tumultu occidere Apostolos voluerunt, quando in theatro pro Diana sua tantum strepitum fecerunt, ut clamarent : « Magna Diana » Ephesia²? » Inter quos fluctus et sonitus maris non timebant, qui ad refugium illud confugerant. Denique apostolus Paulus volebat intrare in theatrum, et a discipulis revocatus est³ : quia necessarium erat adhuc ut in carne maneret propter ipsos. Sed tamen « Sonuerunt et turbata » sunt aquæ ejus : conturbati sunt montes in fortitudine » ejus. » Cujus? Numquid nam maris, an potius Dei, de quo dictum est : « Refugium et virtus, adjutor in tribulationibus, quæ invenerunt nos nimis⁴? » Turbati enim sunt montes, id est, potestates hujus sæculi. Alii sunt enim montes Dei, alii sunt montes sæculi; montes sæculi, quibus caput diabolus; montes Dei, quibus caput Christus. Sed per istos montes turbati sunt illi montes. Tunc dederunt voces contra Christianos, quando turbati sunt montes sonantibus fluctibus : et montes sunt turbati, et factus est magnus terræ motus cum motu aquæ. Sed cui hæc? Civitati illi fundatæ super petram⁵. Sonant aquæ, turbantur montes, annuntiato Evangelio. Quid tu civitas Dei? Audi quod sequitur.

VIII. « Fluminis impetus lætificant civitatem Dei⁶. » Cum turbantur montes, cum sævit mare, non deserit Deus civitatem suam per impetus fluminis. Qui sunt isti impetus fluminis? Inundatio illa Spiritus sancti, de qua Dominus dicebat : « Si quis sitit, veniat et bibat : qui credit in » me, flumina aquæ vivæ fluent de ventre ejus⁷. » Ergo hæc flumina fluebant de ventre Pauli, Petri, Joannis, aliorum Apostolorum, aliorum Evangelistarum fidelium.

¹ Act. xvii, 18. — ² Id. xii, 28. — ³ Philip. i, 24. — ⁴ Psal. xlv, 2. — ⁵ Matth. vii, 24. — ⁶ Psal. xlv, 5. — ⁷ Joan. vii, 37, 38.

Hæc flumina cum fluerent ab uno flumine, multi « Impetus fluminis lætificant civitatem Dei. » Nam ut noveritis hoc de Spiritu sancto dictum, in eodem Evangelio consequenter dicit Evangelista : « Hoc autem dicebat de Spiritu, quem accepturi erant hi, qui in eum erant credituri. Spiritus autem nondum erat datus, quia Jesus » nondum erat glorificatus¹. » Glorificato Jesu post resurrectionem, glorificato post ascensionem, die Pentecostes venit Spiritus sanctus, implevit credentes, locuti sunt linguis², prædicare Evangelium cœperunt Gentibus. Hinc civitas Dei lætificabatur, dum mare turbaretur sonitu aquarum suarum, dum montes conturbarentur quærentes quid agerent, quomodo novam doctrinam pellerent, quomodo Christianorum genus de terra eradicarent. Contra quem? Contra fluminis impetus lætificantes civitatem Dei. Hinc etiam ostendit de quo flumine diceret, quia Spiritum sanctum significabat : « Fluminis impetus lætificant » civitatem Dei. » Et quid sequitur? « Sanctificavit tabernaculum suum Altissimus. » Si ergo sequitur sanctificationis nomen, manifestum est fluminis illos impetus de Spiritu sancto intelligendos, quo sanctificatur omnis pia anima credens in Christum, ut fiat civis civitatis Dei.

IX. « Deus in medio ejus, et non commovebitur³. » Sæviat mare, conturbentur montes : « Deus in medio » ejus, et non commovebitur. » Quid est, « In medio ejus? » Tanquam Deus in uno loco stet, et circumdent eum qui credunt in eum. Ergo ambitur loco Deus, et lata sunt quæ circumdant, in angusto est qui circumdatur? absit. Nihil tale cogitetis de Deo, qui nullo capitur loco, cui sedes est conscientia piorum : et ita sedes Dei est in cordibus hominum, ut si homo ceciderit a Deo, Deus in se maneat, non quasi cadat, non inveniendò ubi sit. Magis enim te suble-

¹ Joan. vii, 37-39. — ² Act. ii, 4. — ³ Psal. xlv, 6.